

UNGVÁRNÉMETI TÓTH LÁSZLÓ EGY VITATOTT HITELŰ VERSÉNEK AZONOSÍTÁSA

BIBOR MÁTÉ JÁNOS

Ungvárnémeti Tóth László (Kistokaj, 1788. február 17.–Bécs, 1820. augusztus 31.) költészete elsősorban Weöres Sándornak köszönhetően vált ismertté a félmúlt és a jelenkor verskedvelőinek körében.¹ Talán ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy néhány évvel ezelőtt megjelent Ungvárnémeti Tóth műveinek kritikai kiadása.² Ebben a vastkos kötetben helyet kapott *Az elveszett Ungvárnémeti-szövegek köre* is.³ A jegyzékben tizennyolcadikként szerepel a *Theziszek* című költemény, amellyel kapcsolatban a kritikai kiadás hivatkozik ugyan Terhes Sámuel egyik gúnyiratára, de a vers Terhes által idézett szövegét nem közli, mert „Elképzelhető, hogy a szöveg Terhes Sámuelé, s e paródiával támadja Ungvárnémetit”.⁴ Az elővigyázatosság csöppet sem volt ok nélküli, ezúttal azonban fölöslegesnek bizonyult, hiszen a szerző neve nélkül megjelent pamflet – néhány helyesírási eltérést nem számítva – hűen közli a költeményt.⁵ Ungvárnémeti Tóth e versének másik kortárs említése Bölöni Farkas Sándor egyik Kazinczy Ferencnek szóló levelében olvasható: „Szebbet munkájiba nem kapék, mint a Theziszek”.⁶

¹ Weöres Sándor, „Egy ismeretlen nagy magyar költő: Ungvárnémeti Tóth László (1788–1820)”, *Diárium* 4 (1943) 271–274; Uő, *Psyché: Egy hajdani költőné írásai*, Budapest, Magvető, 1972, 165–255; Uő, *Három veréb hat szemmel: Antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiából*, bev. Kovács Sándor Iván, tan. Bata Imre, Budapest, Szépirodalmi, 1977, 451–453.

² Ungvárnémeti Tóth László *Művei*, bev., jegyz., kiad., Merényi Annamária – Tóth Sándor Attila, a görög szövegek jegyz., kiad. Bolonyai Gábor (Régi Magyar Költők Tára: XVIII. század, 9), Budapest, Universitas, 2008.

³ Ungvárnémeti Tóth *Művei*, i. m. 78–81.

⁴ Ungvárnémeti Tóth *Művei*, i. m. 81.

⁵ [Terhes Sámuel], *Tükröske egy ficzko-poéta' számára: Első darab azon esetre ha a' Ficzkó nem szelídül*, [S. l.], [s. n.], 1816, 20.

⁶ Bölöni Farkas Sándor – Kazinczynak, in *Kazinczy Ferencz Levelezése*, bev., jegyz., kiad. Váczy János, XIII, Budapest, MTA, 1903, 470–471, idézet: 471.

Az ELTE Egyetemi Könyvtár több tízezer kisnyomtatványának földolgozása⁷ során került elő egy nyolc számozott lapból álló, 195 mm-es gerincű füzetke, amelynek címe: *Tekintetes / nemes nemzeti és vitélő / mikófalusi / Bekény János úrnak / Szabolcs / és / több tekintetes nemes vármegyék / nagy érdemű / tábla bírájoknak / böcsös / neve napjára / különös tisztelettel*. A címlapon találhatóak a megjelenés adatai is: „Pesten, / Trattner János Tamás betűivel. 1816.” A füzet jelzete: KNY_19_02931.

A címlap versóján olvasható, Horatiustól származó mottót („Haec dies – – / Jure solennis mihi, laetiorque / Pene natali proprio”)⁸ négy költemény követi. Közülük az első Cseresnyés Sándor (1786–1854) *Szemérmes Pillangó! Fogd fel szép szárnyadat...* kezdetű, cím nélküli alkotása. Az aláírás szerint „Orvosi Tudományt Halgató” szerző később a pesti Vakok Intézetének alorvosa, majd pedig Veszprém vármegye tisztí főorvosa lett. Cseresnyés mindemellett annak haláláig Ungvárnémeti Tóth legjobb barátja volt. Azt, hogy diákként mind Pesten, mind pedig Bécsben évekig együtt laktak, Ungvárnémeti Tóth Kazinczynak írott levelei bizonyítják (például: Pest, 1817. február 24.,⁹ Bécs, 1819. február 12.¹⁰). Ungvárnémeti Tóth több verset címzett Cseresnyésnek (*Cseresnyés Sándor barátomhoz*,¹¹ *Cseresnyéshez*¹²), aki latin nyelven írt költeményt barátjához (*Mella redux nuper tuleras...*).¹³

A névnapki köszöntőül szánt füzetben olvasható második vers latin nyelvű, kezdete: *Non nobis solum nati sumus...*, szerzője „Filius Joannes Bekény / Physicus in Regia Scientiarum / Universitate Pestana.” Ő minden bizonnyal azonos ifjabb Bekény Jánossal, aki orvosi tanulmányait követően, édesapjához hasonlóan földbirtokosként élt Szabolcs vármegyében. Diákévei alatt egy darabig Ungvárnémeti Tóthtal „egy udvarban tart[ott] szállást”, amint ez Szemere Pál egyik Kazinczynak írott leveléből (Pécel, 1816. március 8.) ismert.¹⁴

A kis gyűjtemény Rátz István Orvos *Kalapját egy bohó le nem vevé...* kezdetű költeményével zárul. Ő szintén Ungvárnémeti Tóth baráti köréhez tartozott, latin nyelvű

⁷ Noha a tárgyalt Ungvárnémeti Tóth László verset magam találtam, meg kell említenem, hogy a kisnyomtatványok földolgozását Mező Csabával és Széles Agnessel hármásban végezzük.

Ezúton is köszönöm Buda Attila segítségét, Merényi Annamáriának pedig azt, hogy megerősítette a nyomtatványok a kritikai kiadás megjelenése óta is ismeretlen voltát.

⁸ Carm. Lib. IV, 11, 17–18.

⁹ Ungvárnémeti Tóth *Művei*, i. m. 585–586.

¹⁰ Ungvárnémeti Tóth *Művei*, i. m. 589–590.

¹¹ Ungvárnémeti Tóth *Művei*, i. m. 228–229.

¹² Ungvárnémeti Tóth *Művei*, i. m. 442–443.

¹³ Ungvárnémeti Tóth *Művei*, i. m. 349.

¹⁴ *Szemere Pál – Kazinczynak*, in *Kazinczy Ferencz Levelezése*, bev., jegyz., kiad. Váczy János, XIV, Bp., MTA, 1904, 25–27, idézet: 25.

verset írt hozzá (*Nuper ubi e coelis Hellenum ad Pannonis oras...*),¹⁵ a költő pedig egyik görög–magyar költeményét címezte neki (*Ráczhoz*)¹⁶ és Kazinczyval folytatott levelezésében is említi (Pest, 1816. február 16.).¹⁷

Utolsó előttiként, a füzet 7. lapján olvasható Ungvárnémeti Tóth verse:

THÉZISZEK.

Siratni a' multat;
Pazárlni a' jelent;
'S rettegni a' jövőt
Három Halál.

A' már Dicsőség;
A' most Elégedés,
'S a' majd Remény,
Három nagy Isten.

Int a' Jövendő
Mint menjen a' Jelen,
'S tanít az Elmult
Hogyan mehet. –

Ungvár Németi Tóth László
Orvos tudomány Halgatója.

A kiadvány nemcsak egyértelművé teszi az eddig kétes hitelűnek tartott vers költőjét, hanem megerősíti azt is, hogy nevének ma megszokott írásmódja nem helyes, hiszen csak a Tóth Lászlót nyomtatták ritkított betűkkel, az Ungvár Németi mintegy előnévként szerepel. (Valószínűsíthető, hogy az akkor Pesten tanuló szerző maga felügyelte a nyomtatást.)

A vers datálása látszólag egyértelmű, hiszen – bár János nap több is van az évben – címlapján 1816 szerepel a megjelenés éveként. Feltűnő azonban, hogy Bölöni már idézett levele 1816. február 7-én kelt Kolozsváron, így már csak a januári János napok jöhetnének számításba.¹⁸ Bölöni magát a költeményt nem közölte, tehát feltételezte, hogy azt Kazinczy ismeri. Emellett Ungvárnémeti Tóth akkor újonnan megjelent verseskötetével vetette egybe, vagyis – legalábbis számára – azoknál régebben ismert volt. Mindebből az következhet, hogy vagy Bölöni levelének datálása hibás, vagy a *Théziszeket* tartalmazó füzetkén olvasható dátum. Az ellentétet feloldhatja, ha figye-

¹⁵ Ungvárnémeti Tóth *Művei*, i. m. 349.

¹⁶ Ungvárnémeti Tóth *Művei*, i. m. 404–405.

¹⁷ Ungvárnémeti Tóth *Művei*, i. m. 582–583.

¹⁸ *Bölöni Farkas Sándor – Kazinczynek*, in Kazinczy Ferencz *Levelezése*, i. m. (vö. 6. j.), XIII, 470–471.

lembe vesszük, hogy az év végén megjelenő – karácsonyi, illetve újévi ajándéknak is alkalmas – kiadványokat gyakran datálták a következő esztendőre. Ez megtörténhetett mind Ungvárnémeti verseskötetével mind pedig a köszöntő füzettel, hiszen feltételezhető, hogy a református Bekény János – protestáns körökben megszokott módon – december 27-én, János evangélista ünnepén tartotta névnapját. Tehát mindkét nyomtatvány megjelenhetett már 1815 végén, s így Bölöninek is juthatott elég ideje az olvasásra. Természetesen az sem kizárt, hogy Bölöni kéziratos másolatban vagy egy ma ismeretlen kiadásban olvasta a *Théziszeket*.

Az Ungvárnémeti Tóthot nem lankadó gyűlölettel támadó Terhes viszont minden bizonnyal a Bekényt köszöntő füzetet látta, hiszen pamfletjében kifogásolta, hogy semmilyen névnapi utalás nincs a költeményben.¹⁹ Ha másban nem is, ebben Terhesnek kétségtelenül igaza van, így csak remélni lehet, hogy első megjelenése után csaknem kétszáz évvel *születésnapi* köszöntésként a vers eléri célját.

¹⁹ [Terhes], *Túkröcske...*, i. m. (vö. 5. j.), 20.